

Sosikulturelle stedsanalyser og andre medvirkningskanaler for unge

Ingar Brattbakk

Arbeidsforskningsinstituttet (AFI), OsloMet – storbyuniversitetet

En aprildag går jeg tur i skogen nær barndomshjemmet mitt. Skogen er i ferd med å bli grønn. Det lukter jord og de første blåveisene titter fram. Fuglene synger og det suser i trekronene, ellers er det helt stille. Jeg tenker tilbake på de nå snart 40 år gamle planforslagene om ny E18 som skulle skjære gjennom dette naturområdet hvor vi som barn lekte, badet og gikk tur. Hadde de planene blitt realisert ville trafikkstøyen dominert og området ville blitt delt i to av en firefelts motorvei. Stillheten og naturopplevelsen ville vært en saga blott. Stedet er Brevik, og naturområdet som E18-traseen ville ødelagt heter Dammane. Da planene ble lansert gikk jeg i 8. klasse på ungdomsskolen hvor jeg tok valgfaget «natur og miljø». Sammen med en engasjert lærer hadde vi valgt oss ut motorveiplanene til Statens vegvesen gjennom Porsgrunn kommune. Vi fulgte saken i mediene, leste plandokumenter og var sinte og engasjerte fordi skogen vår var trua. De to tingene jeg husker aller best: Vi lagde en modell i pappmasje av Dammane med ulike trasevalg for E18 og presenterte modellen og vårt syn på en miljøkonferanse i Oslo. Vi argumenterte for å bevare dyre- og plantelivet, naturmangfoldet og friluftslivet. Vi mente at staten måtte legge veien i tunnel under Dammane. Jeg husker den intense stoltheten av å ha en stemme, en følelse av å mene noe som kunne bety noe – at jeg som en sjenert og usikker 14-åring fikk være med å påvirke hvordan hjemstedet mitt skulle være.

I arbeidet med kapitlet dukket denne ungdomserfaringen opp i minnet mitt. Jeg kommer tilbake til hva som skjedde videre mot slutten av kapitlet.

Stedsutvikling har historisk sett, hvis vi begrenser oss til Norge i etterkrigstida, vært en aktivitet utført av offentlige myndigheter og utbygger- eller næringsinteresser hvor lokalbefolkningen, tross spede forsøk på medvirkning nå og da siden 1970-tallet, grovt sett har vært totalt fraværende eller i praksis hatt minimal innflytelse. Ungdom har i liten grad deltatt i stedsutviklingsprosesser (NOU 2011: 20). I de tilfellene hvor lokalbefolkningen deltok, var det som regel i form av egenorganiserte pressgrupper og kampanjer som kom i stand som en reaksjon på at man nettopp *ikke* ble hørt eller fikk plass rundt beslutningsbordet. Det handlet altså, slik min erfaring over fra valgfaget på ungdomsskolen viste, mer om motmakt grunnet manglende kanaler for deltakelse enn at man ble invitert inn. Lokalbefolkningens stemme ble derfor først og fremst formidlet gjennom det ordinære politiske systemet, særlig gjennom de lokale politiske partigruppene hvor også en del ungdom engasjerte seg.

Slik er det ikke lenger. Mange former for påvirknings- og medvirkningskanaler har oppstått, og det er en uttalt målsetning at berørte parter skal høres og ha innflytelse når beslutninger om steders utvikling fattes (Aarsæther et al., 2018). Selv om mulighetene til å påvirke i realiteten varierer svært mye og man fortsatt kan vise til mange eksempler på manglende deltakelse, har mentaliteten og forventningene endret seg. En rekke endringer har også skjedd i lovverket og i praksisen med å gjennomføre utbyggingsprosjekter og stedsutvikling. For eksempel har kravet til medvirkning, med særskilt vekt på barn og unge, kommet inn i plan- og bygningsloven og en rekke veiledere for medvirkning i planlegging er lansert (Kommunal- og moderniseringsdepartementet [KMD], 2014), også for barn og unge (KMD, 2020). Høringer og konsekvensutredninger brukes i større grad i forkant av store prosjekter. Dessuten er det blitt vanligere at kommuner, bydeler og offentlige og private utbyggere oftere bestiller eller gjennomfører såkalte «sosiokulturelle stedsanalyser». Sosiokulturelle stedsanalyser er en form for lokalsamfunnsanalyser som søker å forstå hva et sted er og hvilke samtaler og virkelighetsoppfatninger som preger forståelsen av stedet (Røe & Vestby, 2012) for å gi et

bedre grunnlag for beslutninger om hvordan stedet kan utvikles videre (Ruud et al., 2007). Et mål for analysene er å løfte fram alle stemmer som har betydning for hvordan stedet brukes og for hvilke bilder og interesser som eksisterer gjennom et bredt metodisk repertoar. Sosiokulturelle stedsanalyser legger særlig vekt på å få fram stemmene til grupper som ikke så lett høres, deriblant barn og unge.

Medvirkningskanaler for unge i stedsutvikling

Målet med dette kapitlet er å ta for seg de ulike kanalene ungdom har for å påvirke og medvirke i stedsutvikling med særlig vekt på sosiokulturelle stedsanalyser. Hvordan evner denne typen stedsanalyser å få fram ungdomsstemmene og ivareta dem i koret av øvrige stemmer? Hvordan plasserer sosiokulturelle stedsanalyser seg inn i spekteret av ungdoms påvirknings- og medvirkningskanaler i stedsutvikling – fra ordinære politiske organer til tilrettelagte medvirkningsprosesser eller protest? Jeg tenker her på ungdoms rolle både som aktivt deltagende samfunnsborgere og mer konkret som påvirknings- og medvirkningsaktører i stedsutviklingsprosesser. Hvilke kanaler – både dem som er omtalt i de øvrige kapitlene i denne boka og andre – finnes for at ungdom skal bli hørt og får medvirke i utviklingen av stedet sitt? Hvordan er forholdet mellom tilrettelagt prosess og protest når det gjelder ordinære politiske kanaler (ungdomsråd, bydelsutvalg og kommunestyre), aksjonisme (protester, aksjoner) og tilrettelagte medvirkningsopplegg?

I relasjon til dette vil jeg også utforske terrenget mellom ungdoms medvirkning mer generelt og deltakelse i sosiokulturelle stedsanalyser spesielt. Medvirkning er ofte knyttet til konkrete planer og prosjekter der handlingsrommet og hva man blir invitert til å mene noe om er lagt på forhånd, mens sosiokulturelle stedsanalyser som regel benyttes i steds- og lokalsamfunnsutviklingsprosesser hvor tematikken er bredere, spørsmålene åpnere og det er større variasjon i hvem som tar initiativet. For å gjøre dette vil jeg gå gjennom en rekke gjennomførte medvirkningsprosesser og stedsanalyser gjort av forskere på oppdrag fra offentlige myndigheter for å analysere de nevnte aspektene ved ungdoms rolle og

handlingsrom. Jeg tar ikke for meg analyser gjort av konsultentselskaper eller analyser bestilt av private aktører.

Ungdoms rolle i stedsutvikling de siste 50 år

De viktigste deltakelseskanalene for ungdom er blitt kategorisert som barne- og ungdomsorganisasjoner (organisasjonskanalen), aksjoner som tar for seg enkeltsaker (aksjonskanalen), medvirkningsorganer som ungdomsråd (den konsultative kanalen) og ungdomspartiene (partikanalen) (NOU 2011: 20, s. 9). I tillegg har digitalt medborgerskap og den innflytelsen ungdom kan spille i sosiale medier blitt trukket fram som en ny og viktig kanal, men det er også usikkerhet knyttet til den reelle innflytelsen.

Stedsutvikling har historisk sett vært en aktivitet forbeholdt de få og mektige, og ungdom har i varierende grad deltatt i stedsutvikling gjennom de nevnte deltakelseskanalene. De siste 50 årene har det imidlertid skjedd mye i retning av økt deltakelse, også for de unge. Opprettelsen av flere organer hvor ungdom er representert – og hvor de i varierende, men til dels høy grad, også har styring; fylkenes ungdomsråd og ungdomsting, ungdommens kommunestyre, kommunenes og bydelenes ungdomsråd samt kontaktutvalg mellom ungdom og politikere. De fleste av disse fungerer først og fremst som høringsorganer, men også som mer aktive med- og påvirkere i beslutningsprosesser, for fylkesting, kommunestyre og bydelsutvalg. By- og stedsutviklings saker utgjør en betydelig andel av sakene som disse behandler (Hagen et al., 2016). Elevrådene ved ungdoms- og videregående skoler tar også opp saker som angår stedsutvikling, byutvikling og lokalsamfunn. Mange unge har funnet sin plass i de politiske ungdomspartiene og i ideelle og frivillige organisasjoner som Natur og ungdom, og digital mobilisering og engasjement blant unge har økt (Bergh et al., 2021). Gjennom organisasjonsdeltakelse, råd og utvalg – den såkalte korporative kanalen – har mange funnet en alternativ påvirkningsvei til folkevalgte organer. Økt krav om mer folkelig deltakelse har delvis blitt tatt til følge og formalisert i form av høringer og konsekvensutredninger. Kravet om å sikre «aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge» har kommet inn i plan- og bygningsloven (2008, § 5-1, andre avsnitt), og det

spesifiseres at «grupper og interesser som ikke kan delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte» (Bergh et al., 2021).

Dessuten har man etablert ulike ombudsordninger og representanter som har et særlig ansvar for å ivareta barn og unges interesser, som Barneombudet (1981), og Barne- og ungdomsrepresentanten i plansaker som skal bidra til at barn og unges interesser blir bedre synliggjort og ivaretatt i all plan- og byggesaksbehandling (se KMD, 2020). Videre er det utviklet en rekke veiledere (se for eksempel *Veileder for ungdomsråd*, Bufdir, 2019) og ikke minst har ungdomsforskningen, for eksempel med utgangspunkt i Ungdata-undersøkelsene, bidratt til økt innsikt og kunnskap om ungdoms interesser og deltakelse (se Ødegård & Pedersen, 2021).

Ungdom sees i større grad som kompetente meningsbærere, og i tråd med dette har forslaget om å senke stemmerettsalderen til 16 år vært foreslått for å øke ungdoms politiske deltakelse (Pedersen & Ødegård, 2021). Nylig gikk Valglovutvalget inn for å gi stemmerett til norske 16-åringer (NOU 2020: 6). Dette er ikke vedtatt i Norge, men flere kommuner har deltatt i forsøk med å la 16- og 17-åringer stemme ved valgene i 2011 og 2015. Studier av forsøkene med senket stemmerettsalder har gitt tre interessante funn. For det første var valgdeltakelsen blant 16-17-åringene overraskende høy, så vidt under valgdeltakelsen for alle stemmeberettigede. Senket stemmerettsalder ser imidlertid ikke ut til å ha en positiv effekt på valgdeltakelsen på lang sikt, men den politiske representasjonen av unge økte: flere unge kommunestyrerepresentanter ble valgt inn som følge av forsøkene (Bergh, 2016).

Fra representativt til deltakende demokrati

Norsk ungdom ligger på verdenstoppen når det gjelder kunnskap om demokrati og medborgerskap (Huang et al., 2017), men kunnskap ser ikke ut til å være nok for å øke handlingskompetansen og mobilisere ungdom til deltakelse (Ødegård & Svagård, 2018). Den viktigste faktoren for å forklare hva som mobiliserer ungdom til framtidig politisk deltakelse «er å styrke deres politiske mestringstro (political efficacy)» (Ødegård & Svagård, 2018, s. 44). Å delta i frivillige ungdomsorganisasjoner viser seg å bety mer for ungdommenes tro på framtidig politisk

deltakelse enn demokratikunnskapen deres. Med bakgrunn i analysene anbefaler Ødegård & Svagård (2018) at demokratiundervisningen i norsk skole må fremme en forståelse av at det å ha et aktivt medborgerskap og delta i demokratiet «strekker seg utover de aktiviteter som knytter seg til det representative valgdemokratiet» og «legge til rette for mer deltakende undervisningsformer som styrker elevers politiske mestringstro» (s. 44) (se også kapittel 4). Disse anbefalingene peker altså mot at deltakelse og praktisk erfaring fra interessepolitiske organisasjoner og fra andre konkrete påvirknings- og medvirkningskanaler er sentrale for å mobilisere unge til å bli politisk aktive. Av dette følger også at det er sammenheng mellom ulike deltakelsesarenaer; å opparbeide seg tro på at man kan mestre det å delta i politiske prosesser gjennom deltakelse på én arena (handlingskompetansen) har betydning for om man også engasjerer seg via andre kanaler. Ungdom deltar, i likhet med andre borgere, på ulike arenaer og benytter ulike kanaler for å bli hørt og få innflytelse. Deltakelsen i de ulike kanalene kan foregå parallelt; den ene arenaen trenger ikke utelukke den andre. De mest aktive ungdommene ser ut til å ta i bruk mange kanaler samtidig (NOU 2011: 20), og deltakelse på én arena kan inspirere til aktivitet på flere fronter.

Framveksten av mer avansert medvirkning på mange politikk- og samfunnsfelt kan knyttes til framveksten av brukerbevegelser, økt krav om deltakelse, vektlegging av medborgerskap og en mer mangfoldig befolkning. Vi har sett en parallell bevegelse fra representativt demokrati til deltakende demokrati (NOU 2011: 20).

Tross mange utviklingstrekk som øker deltakelsen og den potensielle innflytelsen til unge, viser en rekke studier at direkte medvirkning ikke alltid har den ønskede effekten på planprosessen og resultatet (se Andersen & Skrede, 2021). Hvordan kan man tenke bredere om ungdoms muligheter for innflytelse i by- og stedsutviklingen? Hvilke kanaler finnes, og i hvilken grad sammenfaller de eller utfyller hverandre? Ungdom kan altså påvirke, og medvirke i, by- og stedsutviklingen på stadig flere måter. Likevel argumenterer Lorenzen et al. (2020, s. 14) for at «direkte deltakelse i byutviklingen burde [...] innebære at de unge trekkes inn som aktive medspillere i hele prosessen, fra idéskaping til ferdigstillelse eller realisering av ideen». Begrunnelsene for dette er flere. Unge er

kompetente medvirkere som bidrar til styrket måloppnåelse, et mer solid plangrunnlag og demokratisering av planleggingen (Aarsæther et al., 2018, gjengitt i Lorenzen et al., 2020). Mange studier viser dessuten at befolkningens innspill kommer for sent inn i planprosessen (Røe, 2019), og at unge under 18 år burde kompenseres for sin manglende stemmerett ved direkte deltakelse (Hanssen, 2019). Barn og unge varsles heller ikke som naboer i høringsprosesser og mangler dessuten økonomiske ressurser til jevnbyrdig deltakelse (Kommunerevisjonen, 2019). Jeg vil nå ta for meg én metode – sosiokulturell stedsanalyse – og dens rolle i å løfte fram unges stemme i stedsutviklingen.

Stedsanalyser i Norge: Bakgrunn og historie

Sosiokulturelle stedsanalyser ble utviklet og introdusert i Norge i perioden 2002–07 (Røe, 2002; Røe et al., 2002; Røe, 2014) som et supplement til de tradisjonelle stedsanalysene som tok for seg de fysiske aspektene ved stedet, og brakte nye dimensjoner inn i arbeidet med steds- og lokalsamfunnsutvikling. En rekke ulike fysiske stedsanalyser hadde lenge eksistert (Miljøverndepartementet, 1993), men fikk sitt gjennombrudd i norsk planlegging på 1990-tallet og omfattet blant annet natur- og landskapsanalyse, realistisk byanalyse (Ellefsen & Tvilde, 1991), kulturmiljøanalyse og kvalitativ stedsanalyse som vektlegger landskapets betydning og bygger på Norberg-Schulzs fenomenologiske stedsteori (1986, 1995). Målet var stort sett å gjøre norske byer og tettsteder vakrere og mer funksjonelle, men de nevnte tradisjonelle metodene ser oftest bort fra de sosiale og kulturelle prosessene som former steder (Røe, 2002). For steder er mer enn de fysiske strukturene, og den sosiokulturelle stedsanalysen introduserte betydningen av sosiale og kulturelle praksiser og meningsdannelse for kommuner og andre stedsutviklingsaktører. Hvordan vi opplever et sted og hvilken mening vi tillegger stedet avgjøres av hvem vi er, hvor vi kommer fra og hvem vi møter. Det utvikles dominerende sosiale praksiser på steder som er med på å gi stedet kulturell mening, som kan bety tilhørighet for noen og en følelse av utestengning for andre (Røe & Vestby, 2012). Ved hjelp av sosiokulturelle stedsanalyser kan *stedsbilder*, *stedsbruk* og *stedsinteresser* analyseres med tanke på å forstå hva et

sted er, og for å gi et bedre grunnlag for beslutninger om hvordan stedet kan utvikles (Ruud et al., 2007). Med dette ble dessuten maktperspektivet tydeligere introdusert i stedsanalysene: Hvilke stedsbilder og interesser for stedet og dets utvikling eksisterer, er det motsetninger eller konflikter mellom disse og hvilken makt har aktørene som fremmer sine stedsinteresser? Hvilke fellesskap og allianser, eller sprik og motsetninger formes: Hva slags potensial har stedet, hva slags utvikling er ønskelig og hva bør prioriteres?

Forfatterne av veilederen for sosiokulturelle stedsanalyser setter imidlertid ikke likhetstegn mellom slike analyser og medvirkning:

Det er viktig å peke på at sosiokulturelle stedsanalyser ikke er det samme som tradisjonell medvirkning. Medvirkning innenfor norsk planleggingspraksis har riktignok tatt utgangspunkt i at ulike aktører og aktørgrupper har ulike ståsteder og interesser, men disse aktørene er ofte trukket inn *etter* at det er utarbeidet et utkast til fysisk plan, slik Plan- og bygningsloven krever. Medvirkningsprosessene bærer dessuten preg av en annen stedsforståelse og benytter seg av et mindre utvalg av metoder enn det som gjøres i sosiokulturelle stedsanalyser. Mens tradisjonell medvirkning dreier seg om aktørers synspunkter på et sted, eller stedets utvikling, vil sosiokulturelle stedsanalyser betrakte stedet i seg selv som et produkt av, og et krysningspunkt mellom, ulike aktørers og aktørgruppers forestillinger, verdier og interesser. En viktig forskjell er dessuten at de sosiokulturelle stedsanalysene også retter søkelyset mot planleggere, utbyggere og media, dvs de som er aktive aktører og premissgivere i stedsutvikling. (Ruud et al., 2007, s. 7, vår utheving)

Oppsummert skiller sosiokulturelle stedsanalyser seg fra tradisjonelle medvirkningsprosesser på minst fire ulike måter: (1) *tidsdimensjon*; sosiokulturelle stedsanalyser tar utgangspunkt i stedsutviklingen på et tidlig tidspunkt før konkrete planforslag eller utbyggingsplaner er lansert, (2) *stedsforståelsen*; sosiokulturelle stedsanalyser betrakter stedet som et samfunnsmessig produkt skapt av meningsdannelsen og praksisen til aktører og ser stedet som en sosial og kulturell konstruksjon. Dette skiller seg særlig fra medvirkningsprosjekter hvor de reinte fysiske og materielle aspektene ved stedet vektlegges. Dernest har vi (3) *metode-dimensjonen*; sosiokulturelle stedsanalyser benytter et bredere spekter

av metoder – både kvalitative og kvantitative – enn tradisjonell medvirkning, og (4) *makt dimensjonen*; sosiokulturelle stedsanalyser analyserer også rollen og interessene til aktørene som initierer stedsutviklingen, gjerne offentlige eller kommersielle aktører.

Det er her på sin plass å gjøre oppmerksom på at det har skjedd en utvikling innenfor flere av disse punktene etter at veilederen for sosiokulturelle stedsanalyser (Ruud et al., 2007) ble skrevet for 14 år siden. Dette gjelder særlig metodedimensjonen, hvor nye metoder er utforsket og utviklet, noe de øvrige kapitlene i denne boka viser.

I arbeidet med å konsultere en rekke kommuner i Norge og bydeler i Oslo, har forskere ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo (UiO), By- og regionforskningsinstituttet (NIBR) og Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) ved OsloMet – storbyuniversitetet gjennomført flere slike stedsanalyser der ungdom har vært trukket inn som sentrale kunnskapsprodusenter. Fra 2012 og fram til i dag har særlig en rekke bydeler i Oslo kommune etterspurt sosiokulturelle stedsanalyser i forkant av stedsutviklingsprosesser og områdesatsinger. Plan- og bygningsetaten i Oslo uttrykker dessuten et sterkt ønske om å få gjennomført medvirkning før de første, lovpålagte fysiske stedsanalysene gjennomføres i et planprogram. Future Built har i 2021 fastslått at «for å kunne oppfylle deres kriterier for sosial bærekraft må det foreligge en sosiokulturell stedsanalyse».¹ Future Built er en sammenslutning av statlige aktører, kommuner i Oslo-regionen, Grønn byggallianse og Norske arkitekters landsforbund. Deres formål er å få fram bygg og byområder som forbildeprosjekter for planleggere og aktørene i byggebransjen med særlig vekt på klimanøytralitet og høy arkitektonisk kvalitet.

Unges rolle i sosiokulturelle stedsanalyser

Ungdoms rolle i stedsutviklingsprosesser har vært relativt begrenset i Norge i etterkrigstida. I den grad ungdommen har hatt en aktiv rolle

---

¹ <https://www.futurebuilt.no/FutureBuilt-kvalitetskriterier>

har det som regel vært i form av engasjement i politiske ungdomspartier, organisasjonslivet, ungdomsråd, skoleprosjekter eller som egenorganiserte pressgrupper og gjennom demonstrasjoner. Sosiokulturelle stedsanalyser er én måte ungdoms rolle har blitt synliggjort i stedsutviklingen. Men i hvilken grad og hvordan involveres ungdom her? Hvilke metoder benyttes? Finnes det noen særskilte metoder rettet mot ungdom? Og hvordan er forholdet mellom ungdom og andre grupper og aktører i medvirkning?

Siden sosiokulturelle stedsanalyser ble introdusert tidlig på 2000-tallet har forskere gjennomført en rekke slik analyser på bestilling av offentlige aktører (Andersen et al., 2018a, 2018b; Brattbakk & Andersen, 2016; Brattbakk et al., 2017; Brattbakk & Hagen et al., 2015; Ruud et al., 2005, 2007, 2018, 2019; Ruud & Vestby, 2010; Røe et al., 2002; Vestby, 2009; Vestby & Johannessen, 2010; Vestby & Ruud, 2008; Vestby & Røe, 2004; Vestby & Skogheim, 2010). I tillegg er det gjennomført flere sosiokulturelle stedsanalyser i regi av konsulentselskaper, utbyggere og offentlige myndigheter. Jeg vil her trekke på de refererte stedsanalysene som er utført av forskere og har bredere perspektiv, benytter flere metoder og gir grundigere analyser enn de øvrige. De fleste av disse har ungdom med som én av aktørgruppene, men ikke alle. Jeg starter med to av de tidlige stedsanalysene som hadde et eksplisitt ungdomsfokus.

De fleste stedsanalysene som er gjennomført har stedet og alle dets aktørgrupper i fokus, mens noen har et spesifikt fokus på ungdoms relasjon til stedet sitt (Ruud et al., 2005; Vestby & Ruud, 2008). Begge disse studiene ble bestilt av kommuner i sterk vekst for å undersøke ungdoms opplevelser av og ønsker for hjemstedet sitt på kort og lengre sikt. Den første tok for seg ungdom og møteplasser med særlig vekt på ungdommens forhold til sentrumsområdet på Jessheim, knyttet til at stedet var i kraftig vekst med utbyggingsplaner for bolig, næring og kjøpesenter (Ruud et al., 2005). Den andre undersøkte hvordan ungdommen opplevde hjemstedene sine Geilo og Hemsedal som oppvekstmiljøer og framtidige bosteder. Søkelyset ble særlig rettet mot at begge bygdene i økende grad også er attraktive turistdestinasjoner der kommunene stod overfor en balanse mellom turistutvikling som

stedsutvikling og ivaretagelse av gode oppvekstmiljøer. I analysen var et sentralt spørsmål hvordan slike utviklingstrekk fikk betydning for unges dagligliv, stedstilhørighet og selvforståelse (Vestby & Ruud, 2008).

Begge studier anla et aktørperspektiv hvor ungdom var de viktigste informantene gjennom både kvantitative og kvalitative tilnærminger som fokusgruppeintervjuer og digital surveyundersøkelse. I den første studien utviklet man dessuten en arbeidsbokmetodikk til bruk i skolen hvor skoleelever over en lengre periode, som del av undervisningsopplegget, jobbet med ulike oppgaver knyttet til stedet (Ruud et al., 2005). I begge studiene var skolene – ungdoms- og videregående skoler – viktige arenaer for rekruttering av ungdom, gjennomføring av datainnsamling og aktiv medvirkning fra ungdom. På et av stedene deltok dessuten enn gruppe folkehøyskolestudenter som såkalte medforskere (les mer om medforskning i kapittel 2) ved å undersøke steds erfaringene til barn og unge som de underviste på kulturskolen, i tillegg til at de også bidro i et fokusgruppeintervju med sine egne steds erfaringer i kraft av å være unge voksne med et «utenfrablikk» (Ruud et al., 2005).

Som et ledd i å sette barn og unges steds erfaringer inn i en bredere forståelsesramme ble det også gjennomført intervjuer med en rekke andre lokale aktører som enten jobbet med ungdom direkte eller hadde roller som var av særlig betydning for ungdom (planleggere, næringslivsaktører, utbyggere, politi osv). Disse gav dels sin fortolkning av barn og unges erfaringer og fortellinger, dels sin faglige vurdering av situasjon og behov, og dels uttrykk for sine egne synspunkter og interesser. De to studiene gjennomførte dessuten dokumentanalyser av sentrale planer og offentlige dokumenter og analyserte statistikk om levekårsutvikling, demografi og flytting. Studiene gjenspeiler noen typiske trekk ved sosio-kulturelle stedsanalyser: (1) et samfunnsvitenskapelig perspektiv på stedet som sosialt konstruert og ikke noe gitt og fastlåst, (2) et aktørperspektiv som involverer et bredt spekter av lokale aktører med mål om å løfte opp ulike interesser (tross et ungdomsfokus) og se disse i sammenheng og (3) et mangfoldig repertoar av kvalitative og kvantitative metodiske tilnærminger.

Å forstå sted og å løfte fram unges stemmer

Ser vi på hele bredden av gjennomførte sosiokulturelle stedsanalyser, ikke kun dem som har et overordnet ungdomsfokus, og hva de kan bidra med som er særlig relevant for ungdomsperspektivet er det særlig tre aspekter som trer fram: (1) de har som mål å bidra til en bedre og mer helhetlig stedsforståelse blant ungdom gjennom en åpen tematisk tilnærming til hvilke stedsaspekter som er sentrale på det enkelte sted og for ulike ungdomsgrupper, (2) de forsøker å få fram de unge stemmene ved tilrettelagte metoder og (3) de søker å få fram hele spekteret av lokale stemmer og aktører og setter dermed ungdomsstemmene inn i en større sammenheng (foreldre, andre aldersgrupper, aktører som jobber med ungdom, andre offentlige og private aktører).

Jeg vil nå gå mer i dybden på disse tre aspektene for å vise hvilken rolle sosiokulturelle stedsanalyser kan spille overfor ungdom, ved å trekke på erfaringer fra de tidligere nevnte stedsanalysene, med vekt på de analysene hvor ungdom er viet særlig oppmerksomhet.

Stedsdimensjonen

Sted kan defineres som et rom det knyttes mening til (Cresswell, 2014). I arbeidet med en sosiokulturell stedsanalyse må man avgrense stedet på en eller annen måte for at det skal være meningsfylt og forståelig å jobbe med. Det betyr ikke at stedet enkelt kan defineres på én måte eller ha én bestemt utstrekning som gjelder for alle. Det ville stride mot den grunnleggende forståelsen av stedet i slike analyser som vektlegger at steder er sosiale konstruksjoner. Steder er *sosiale* og *relasjonelle*, tett sammenvevd med menneskelige sosiale praksiser og ulike steder knyttes innbyrdes sammen i komplekse relasjoner. Steder er *multiple* og *foranderlige* (Røe & Vestby, 2012), de består av mange lag av erfaringer og er stadig i endring. I en slik forståelse eksisterer det like mange steder som mennesker; hver person har sin egen steds erfaring med stedsbruk, stedsbilder og stedsinteresser. Samtidig dannes det gjerne intersubjektive stedsforståelser som blir utbredte og felles for grupper av mennesker.

Sted kan ofte oppleves som noe abstrakt og uhåndgripelig, og dermed også krevende å snakke om og forske på. Derfor er det sentralt å finne måter å konkretisere hva sted er og hvordan «mennesker gjør sted». Å finne gode innganger til sted som tema kan være ekstra utfordrende i møte med barn og ungdom. Samtidig har barn og unge en helt umiddelbar, konkret og sanselig erfaring med steder som en sosiokulturell stedsanalyse søker å avdekke. Barn og unge tilbringer mye tid ute i nærmiljøet, og har helt unik stedskompetanse i kraft av sin særegne intensive stedsbruk. For å begrepsliggjøre sted – oversette det teoretiske fundamentet til operasjonaliserbare analyser – tar sosiokulturelle stedsanalyser i bruk tre begreper for å fange ulike aspekter ved sted (Ruud et al., 2007; Røe & Vestby, 2012). Erfaringen fra de gjennomførte stedsanalysene viser at dette er begreper som er forståelige og anvendelige i møte med ungdom. *Stedsbruk* handler om hvordan vi bruker steder, hvem som bruker dem, når og hvorfor de brukes og om ulike former for stedsbruk ekskluderer eller inkluderer andre grupper. *Stedsinteresser* tar for seg hvilke interesser som knytter seg til stedet, og hvilke aktører som står for disse; hvilken retning skal stedet utvikles videre? Hvilke interesser knyttes til fysisk utforming, estetikk, transport, rekreasjon, kulturliv og næringsliv? Eksisterer det konflikter eller motsetninger mellom ulike interesser, for eksempel når det gjelder endring og bevaring? Hvilken maktposisjon har de ulike aktørene som fremmer sine interesser? *Stedsbilder* handler om hvordan stedet oppleves og ulike representasjoner av steder. Hvilke forestillinger om stedets særtrekk og egenart eksisterer og hvilke er dominerende? Hvilke(n) identitet(er) knyttes til stedet, og hvilke muligheter og forutsetninger har stedet? Og ikke minst; hvilke stedsbilder knyttes til hvilke aktørers interesser og hva slags makt har de til å fremme disse?

Å avdekke ungdommens – eller ulike ungdomsgruppers – stedsbruk, stedsinteresser og stedsbilder er sentralt i en sosiokulturell stedsanalyse. Hva er særskilt for unge i analysene av disse? Ungdom har ofte klare oppfatninger om egen og andre gruppers stedsbruk og mulige overlappende eller konfliktfylt bruk, men det kan like fullt kreve en ekstra innsats og egnede metoder for å fange det opp (Hagen et al., 2016; se også kapittel 7 om kartbruk som metode). Ulike stedsbilder og representasjoner av

hjemstedet sitt er noe ungdom ofte er veldig oppmerksomme på, gjerne fordi det henger sammen med ungdommens stedsidentitet og -tilhørighet. Hjemstedets omdømme og representasjoner – enten de er rosende eller stigmatiserende – kleber ofte ekstra tett ved ungdom av flere grunner. De er i formativ alder og i en livsfase hvor de aktivt jobber med å finne ut av hvem de er og vil være; identiteten formes og utforskes. Dessuten tilbringer de mye tid lokalt og er mer stedsbundne enn mange voksne via nærskolen, idrettslaget, fritidsaktiviteter og det lokale ungdomsmiljøet. Ungdom fanger raskt opp hvordan stedet deres oppfattes av utenforstående, og reagerer ofte på stedsbilder de ikke kjenner seg igjen i (Andersen, 2014; Brattbakk et al., 2015; Rosten, 2015).

Stedsinteresser kan være et aspekt ved stedet som er litt mer krevende å gripe for ungdom. Det vil si; ungdom vet som regel svært godt hvilke interesser og ønsker de selv har for stedet sitt og hvilke umiddelbare og håndfaste interessemotsetninger de kjenner på kroppen og erfarer i det daglige. Det er imidlertid mange aktører og stedsinteresser som er skjult, og som krever en dyptgående kunnskap og graving for å finne ut av. Det kan for eksempel være krevende å finne ut av hvem som eier grunnen der ungdom har sine møteplasser og hvilke utviklingsplaner grunneiere, utbyggere og andre aktører har (jf. historien om hvor komplisert det var å finne ut hvem som hadde ansvaret for «den slitne benken» i Brattbakk et al., 2015).

Gjennom deltakelse i sosiokulturelle stedsanalyser blir ofte de unges tause stedskunnskap aktivert og bevisstgjort. Prosessene kan bidra til at ungdom får en annen forståelse eller et nytt blikk på stedet sitt. Det kan gi en dypere forståelse av hvordan stedet formes – man ser sammenhenger, hvem som har makt, at ting som skjer ikke er tilfeldige – noen har villet det slik. Man kan også bli oppmerksom på sammenhenger og hvordan stedet skapes sosialt og kulturelt. Steders omdømmeproblematikk og hvordan steder vurderes av utenforstående oppstår ikke i et vakuum, men henger tett sammen med hvilke ressurser som tilflyter stedet og hvordan medier og andre taleføre aktører fremstiller stedet.

Sosiokulturelle stedsanalyser har dessuten en relativt åpen og bred tematisk inngang til stedet. Sammenlignet med de fleste tilrettelagte medvirkningsopplegg hvor man konsentrerer seg om et konkret og

avgrenset tema – en utbygging eller annen konkret plan – er de sosiokulturelle stedsanalysene bredere orientert og opptatt av å fange ungdommenes egne opplevelser av stedet: styrker, svakheter, mangler, begrensninger og muligheter. Gjennom en slik tilnærming bringer ungdom og andre aktører ofte opp uforutsette faktorer og temaer som forskerne, samfunnsplanleggerne eller andre aktører på forhånd ikke hadde tenkt på. Sjansene er derfor større for at man ser helhet og sammenheng i ungdommenes innvevde relasjoner til stedet, som gir en rikere og mer innsiktsfull stedsforståelse. Dette henger tett sammen med ungdommens relasjon til andre lokale aktører, som jeg kommer tilbake til etter å ha sett nærmere på hvordan man får tak i ungdommenes stemmer.

Å få fram de unges stemmer

En viktig målsetning for en sosiokulturell stedsanalyse er å få fram stemmene til ulike grupper på stedet, og særlig sørge for at de stemmene som ofte mangler eller som av en eller annen grunn ikke så lett blir hørt, får sin plass i tråd med perspektiver om sosialt rettferdige steder og byer (Fainstein, 2014). Ungdom er en gruppe som ofte bruker stedet intensivt og kjenner stedets «irrganger». I likhet med andre grupper som tilbringer mye tid utendørs på stedet, er ungdom eksperter på sitt eget sted (Hagen et al., 2016). Samtidig er ungdom en gruppe som ofte ikke så lett får sin stemme hørt. For å få til dette kreves det at man bruker egnede og målrettede metoder for å rekruttere ungdom og få dem i tale og til å ville dele sine erfaringer med, og ønsker for, stedet. De fleste eksisterende sosiokulturelle stedsanalysene tar i bruk et variert repertoar av metoder for å oppnå dette. Samtidig er det stor variasjon mellom de gjennomførte stedsanalysene i hvor mye innsats og tilpasset metodebruk man legger opp til. På dette punktet har det også skjedd en klar metodeutvikling i løpet av den om lag 20-årige tidsperioden stedsanalysene har vært gjennomført, for eksempel bruken av ungdomstråkk og walk-alongs (Hagen et al., 2016). Analysene fra den siste femårsperioden har utviklet flere nye metoder og lagt ned betydelig ekstra innsats for å nå ungdommen. Siden mange av disse er presentert i de foregående kapitlene i denne boka går jeg ikke i dybden på disse her.

Unge stemmer og andre lokale stemmer

Steder er som nevnt sosiale og komplekse fenomener, og ungdom er på ingen måte alene om å erfare, bruke og ha ønsker for stedene sine. I sosiokulturelle stedsanalyser er man ute etter å forstå samspillet og dynamikken mellom ungdommen og de øvrige aktørene og stemmene i lokalsamfunnet. Hvordan er stedet og ungdommene integrert i hverandre, og hvordan leves hverdagslivet deres? Slik får man også et mer helhetlig blikk på ungdommene og stedet hver for seg og hvordan de griper inn i hverandre. Kort sagt; se og forstå ungdommen i sin stedlige kontekst.

Hvilke erfaringer og behov har de unge, og i hvilken grad er de sammenfallende eller i konflikt med øvrige aktørers interesser? De eksisterende stedsanalysene viser eksempler på begge deler, og ulike grader av motsetninger, sammenfall og kompromisser og forhandlinger. Det er mange eksempler på at ungdoms interesser er samstemte med andre beboergrupper og andre aktører. For eksempel er det en klar erfaring at ungdoms ønsker for gode møteplasser og uterom ofte inkluderer et ønske om at andre grupper også skal være til stede (Brattbakk et al., 2015). Ungdom er sosiale og setter pris på nærvær fra andre, også på grunn av økt trygghet i samspill med andre. Samtidig ønsker de seg frisoner hvor de kan trekke seg tilbake fra andres blikk og sosiale kontroll. Det er også mange eksempler på at grensene mellom stedsbruk fra ulike grupper er gjenstand for motstrid og krevende forhandlinger, og også situasjoner der det utvikler seg fronter som står steilt mot hverandre (Andersen et al., 2018a, 2018b). Mangfold, fellesskap og motsetninger representerer også sentrale aspekter i stedsanalysene og kan følges gjennom utforskning av spørsmål som: Hvilke ulike fellesskap og allianser finnes? Hvilke motsetningsforhold eller konflikter eksisterer? I hvilken grad representerer dette barrierer, muligheter og potensiale for endring? Å få erfaring med å forstå andre gruppers situasjon og behov, og lære seg at sin egen gruppes situasjon, behov og ønsker må veies opp mot de andres er en nyttig opplæring i demokratiets hensikt og funksjon.

Hvilke andre aktører på stedet som er særlig viktige for barn og unge kan grovt kategoriseres i dem som står de unge nært og de som står lenger unna. De som står nært unge kan omfatte foreldre, lærere,

ungdomsarbeidere i offentlig eller frivillig sektor. De som står lenger unna kan være planleggere, politikere, næringsdrivende og utbyggere. Sistnevnte gruppe kan være av stor betydning siden de har makt over ungdoms situasjon; portvokterfunksjoner, tilgang til ressurser og tillatelser. Dette kan omfatte politiske beslutninger om ressurser til skoler og fritidstilbud og involvering av ungdomsråd og medvirkningsprosesser for ungdom.

En viktig funksjon til sosiokulturelle stedsanalyser kan også være å utnytte potensialet for sammenkobling av ungdom og ulike aktører, noe som er nærliggende fordi samtlige aktørgrupper skal høres og aktiveres i stedsanalysen (Brattbakk et al., 2017). Gjennom at ungdom møter andre aktører styrkes deres nettverk til andre grupper som kan ha overlappende, utfyllende eller motstridende interesser og ressurser. Barrierer kan bygges ned og kreative muligheter åpne seg. I de sosiokulturelle stedsanalysene har dette noen ganger skjedd kun ved at ulike grupper har blitt bevisstgjort og brakt sammen, mens i andre tilfeller har det vært gjennomført mer aktive koblingsforsøk. Ungspleis er et eksempel på en slik metode for å koble ressurser i nærmiljøet, der ungdom er sentrale deltakere som har ideer som de trenger støtte til å utvikle og realisere (se kapittel 7).

Mellom tilrettelagt medvirkning og motmakt

Hvordan endte trasevalget for E18 som jeg og mine klassekamerater engasjerte oss i på ungdomsskolen?

Byråkratiets og planleggenes kvern malte langsomt. Flere år gikk før det endelige trasevalget ble vedtatt. Jeg glemte mer eller mindre veisaken og var nesten ferdig med videregående og klar for å flytte hjemmefra da avgjørelsen kom: Statens vegvesen ville ha tunnel under Dammane. Friområdet vårt var redda. Vi vant. For en følelse! Vi hadde blitt hørt. Vår mening og innsats gjorde en forskjell. En ny bevisshet vokste fram: Jeg, og mine gamle klassekamerater, hadde en stemme, en stemme vi kunne bruke, og vi hadde blitt hørt. Det nytta å heve stemmen.

Som 17-åring følte det i hvert fall som om vår innsats hadde ført til seier. Hva som i realiteten gjorde utslaget er vanskelig å si. Kanskje var det ikke

vår innsats som var avgjørende. Mest sannsynlig ikke. Selv om vår pappmasjemodell og våre stemmer nok spilte en marginal rolle klarte jeg likevel ikke å fri meg fra tanken om at vi kanskje hadde bidratt til å starte en snøball som rullet og gradvis vekket oppmerksomheten til flere og mektigere aktører som igjen bidro til at E18 endte i en tunnel og et bevart friområde, selv om å bygge tunnel kostet betydelig mer enn en åpen veiskjæring.

I ettertid har jeg fundert mye på hva det positive utfallet gjorde med oss som ungdom, i hvilken grad det gjorde at vi fikk styrket tilliten til det politiske systemet og myndighetene og trua på vår egen rolle og innflytelse. Jeg har også fundert på hvordan vi ville reagert hvis utfallet ble et annet. Hva hadde det gjort med oss hvis vi tapte saken og E18 raserte friområdet vårt? Tross at vi var blitt noen år eldre før saken ble avgjort, hadde det antagelig blitt en kraftig nedtur. Vi ville følt at vi tapte en sak vi engasjerte oss i. Det ville være et stort nederlag at vi som voksne og våre barn og framtidige generasjoner ikke ville kunne nyte vårdager med fuglesang og blåveis i Dammane og sommerdager med lek og bading. Kyststien som noen år senere ble anlagt her ville også blitt forringa.

Vi lærte mye om hvor makta ligger, hvilke stemmer som blir hørt og ikke, hvordan det politiske spillet foregår, om kampen mellom fag og politikk; kort sagt hvordan demokratiet vårt fungerer. Dette ville vi jo lært selv om vi ikke fikk gjennomslag. Forskjellen er kanskje at hvis vi ikke fikk gjennomslag ville engasjementet vårt og tilliten til systemet antagelig fått seg et slag – vi kunne blitt resignerte og følt at vi og våre ønsker og behov ikke var verdt noe. Men, vi kunne også blitt enda mer engasjerte og ivrige etter å påvirke, etter å endre systemet slik at unge stemmer som våre skulle få mer innflytelse. Vi kunne fått tro på egen mestring og blitt inspirert til å velge andre kanaler for å bli hørt og få innflytelse. Det er ikke gitt at det å tape saken ville stilnet stemmene våre, det kunne like gjerne vekket en enda mer glødende kampvilje. Å møte motstand og å kjempe er også en del av livet og ville forberedt oss på voksenlivet.

Valgfaget om «natur og miljø» som jeg deltok i som 14-åring i 1984 illustrer skolens rolle som demokratiskolerende arena (Ødegård & Winswold, 2016) og viser at det innafor skolens læremål om danning for aktiv samfunnsdeltakelse og medborgerskap lenge, og betydelig lenger enn siden 1980-tallet, har eksistert tydelige koblinger mellom skolens mandat

på den ene siden og lokale initiativ, aktivisme og medvirkning på den andre siden. Som Wilks & Rudner (2013) påpeker for en internasjonal kontekst er barn og unge kompetente informanter og deltakere i prosesser som angår deres liv og lokalmiljøer (Freeman, 2006), og dermed er det også noe sterkt meningsfullt i at barn og unges stemmer og den erfaringen og kunnskapen de besitter, tas på alvor både i de overordnede målene i skolens læreplaner og i den praktiske undervisningen i enkeltfag og prosjekter (les mer om dette i kapittel 4). Dette meningsfylte elementet har samtidig alltid kimen i seg til å skape ubekvem friksjon og spenning. Noen forskere, byråkrater og talspersoner for barn og unges rettigheter vil kjenne på motstand, nettopp fordi det å gi barn og unge en stemme betyr å gi slipp på noe av kontrollen og makten og å våge og åpne opp for det uventede og det som går på tvers av forventninger og vedtatte sannheter.

Stedsutvikling på ungdommens premisser?

Tross betydelige framskritt for å sikre ungdom innflytelse i stedsutviklingen er det fortsatt en lang vei å gå før vi kan si at ungdom som gruppe er godt representert som en viktig stemme og premisleverandør inn i stedsutvikling. Og det samme kan sies om de fleste andre borgere – og ikke minst grupper av borgere – enten de kategoriseres etter alder, kjønn, majoritet/minoritet, funksjonsnivå eller sosio-økonomiske og sosio-kulturelle ressurser. Tilgangen til informasjon og innflytelse er skjevfordelt, og barn og unge er blant gruppene med mest begrenset innflytelse (NOU 2011: 20). Samtidig er det også stor individuell og strukturell variasjon blant barn og unge, og i kombinasjon med noen av de ofte mer marginaliserte kategoriene nevnt over kan det være stor forskjell i reell mulighet for deltakelse i formelle ungdomsorganer mellom for eksempel den pakistansk-norske middelklassejenta som er leder av ungdomsrådet og den majoritetsnorske gutten med funksjonsnedsettelse med en mor som ikke får seg jobb og bor i kommunal bolig.

En interessant dimensjon å undersøke nærmere er forholdet mellom protest og deltakelse i mer etablerte medvirkningskanaler. I kunnskapsoppsummeringen som ble gjort i *Ungdom, makt og medvirkning* er ungdom som er aktive i ulike aksjoner eller protester også de mest

aktive innen de tradisjonelle medvirkningskanalene (NOU 2020: 11). Det ser altså ut til å være et *både-og* her snarere enn et *enten-eller*. De som aksjonerer for å påvirke politisk har også sterkere tro på valgkanalen enn andre, selv om denne sammenhengen er blitt mindre tydelig enn tidligere. Den kumulative effekten – at deltakelse fører til mer deltakelse enten i samme kanal eller andre kanaler – ser ut til å være noe redusert (Ødegård, 2011). Frøyland (2011) finner at ungdom som har vært medlemmer i ungdomsråd ser på aktivisme og protest som effektivt og viktig, ikke minst fordi det synliggjør ungdomsrådernes rolle og innflytelse. Valget av kanal kan derfor ha svært rasjonelle begrunnelser, særlig hos ungdom med mye erfaring. At de samme ungdommene benytter flere ulike kanaler kan både tyde på at kanalene fyller ulike behov og at den bevisstgjøringa, engasjementet og medvirkningskompetansen som opparbeides gjennom deltakelse i én type kanal gjør at man lettere tar i bruk andre kanaler. Samtidig kan det fortsatt være slik at mange unge har et behov for å stille spørsmål ved eller ta avstand fra voksensamfunnet og dets verdier. I hvilken grad det finnes medvirkningsformer og forskningsmetoder som er bedre enn andre til å gi rom for et slikt behov for opprør mot det etablerte, er et interessant tema for videre forskning. Den etterlysningen støttes også av at studier av tilrettelagte medvirkningsopplegg knyttet til konkrete stedsutviklingsprosesser, som har blitt mer utbredt det siste tiåret, er mangelfulle. Brorparten av forskningen på feltet studerer relasjonene mellom ungdoms deltakelse i de mer tradisjonelle kanalene (NOU 2020: 11; Sletterød et al., 2014).

At medvirkningen fra barn og unge ikke alltid fører til økt innflytelse og påvirkning på oppvekstmiljøet mer generelt, eller en konkret utbygging spesielt, er uheldig og urettferdig, og kan også være kontraproduktivt og lite effektivt. Det kan imidlertid også tenkes at medvirkning og gjennomføring av sosiokulturelle stedsanalyser hvor unges stemmer blir hørt uansett utfall bidrar til grunnleggende demokratiopplæring og trening i å opptre som medborgere og aktive samfunnsdeltakere. Kort sagt dannelsesaspektet. Selv om både sosiokulturelle stedsanalyser og andre på- og medvirkningskanaler har som hovedmål å skape gode steder hvor alle grupper finner seg til rette, er det et tilleggsmoment at deltakelse i slike prosesser også har et klart dannelsesaspekt: å lære om, og bli bevisst

på, stedet sitt og dets utvikling, om medborgerskapet sitt og hvordan demokratiet virker. Faren for å resignere, bli desillusjonert, trekke seg tilbake og oppleve seg som ekskludert er til stede når unge opplever at medvirkningen ikke gir resultater. Samtidig kan det også bidra til en form for herding og tenne gløden for å ikke gi seg, for å endre systemet gjennom protest, motkraft og andre kanaler. Alternativt at man inspireres til å bli del av det etablerte systemet og vil endre det innenfra.

Referanser

- Andersen, B. (2014). *Westbound and eastbound. Managing sameness and the making of separations in Oslo*. Dissertation, Department of Social Anthropology, University of Oslo.
- Andersen, B. & Skrede, J. (2021). Medvirkningsideologiens inntog i byplanleggingen – en invitasjon til grubling. *Kart og plan*, 114(1–2), 7–21. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-6003-2021-01-02-02>
- Andersen, B., Brattbakk, I., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M. & Ruud, M. E. (2018a). *Hverdagsstedet Vestli. Sosiokulturell stedsanalyse av Vestli i Bydel Stovner* (AFI-rapport 01:2018). <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/AFI/Publikasjoner-AFI/Hverdagsstedet-Vestli>
- Andersen, B., Nygaard, M. O., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M., Breistrand, H., Ruud, M. E. & Brattbakk, I. (2018b). *Fellesskapets utfordringer på Bjørnerud. Sosiokulturell stedsanalyser av Bjørnerud i Bydel Søndre Nordstrand* (AFI-rapport 04:2018). <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/AFI/Publikasjoner-AFI/Fellesskapets-utfordringer-paa-Bjoernerud>
- Bergh, J. (Red.). (2016). *Hva skjer når 16-åringer får lov til å stemme? Resultater fra evalueringene av to forsøk med nedsatt stemmerettsalder* (ISF-rapport 2016:19). Institutt for samfunnsforskning.
- Bergh, J., Steen-Johnsen, K. & Ødegård, G. (2021). Generasjonsgapet. Ungdoms politiske engasjement, verdiorienteringer og digitale mobilisering. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *Ungdommen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Brattbakk, I. & Andersen, B. (2016). *Sosiokulturell stedsanalyse Sarpsborg. Delrapport til «Mulighetsstudie. Sentrumsutvikling i Sarpsborg» sammen med Dahlgren, K., Ese, A. (Rodeo arkitekter) & Smith Wergeland, E. (AHO)*.
- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten, M. R., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Thorstensen, E. & Bratseth, K. (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo* (AFI-rapport 8/2015). <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/AFI/Publikasjoner-AFI/Hva-naa-Toeyen>

- Brattbakk, I., Andersen, B., Hagen, A. L., Ruud, M. E., Ander, H. E., Breistrand, H., Skajaa, J. & Dalseide, A. M. (2017). *På sporet av det nye Grønland. Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i Bydel Gamle Oslo* (AFI-rapport 04:2017). <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/AFI/Publikasjoner-AFI/Paa-sporet-av-det-nye-Groenland>
- Bufdir. (2019). *Veileder for ungdomsråd*. https://bufdir.no/Familie/Tilbud_til_barn_og_unge/Veileder_for_ungdomsråd/
- Cresswell, T. (2014). *Place: An introduction* (2. utg.). Wiley-Blackwell.
- Ellefsen, K. O. & Tvilde, D. (1991). *Realistisk byanalyse*. Norges tekniske høyskole.
- Fainstein, S. S. (2014). The just city. *International Journal of Urban Sciences*, 18(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/12265934.2013.834643>
- Freeman, C. (2006). Colliding worlds: Planning with children and young people for better cities. I B. Gleeson & N. Sipe (Red.), *Creating child friendly cities: Reinstating kids in the city*. Routledge.
- Frøyland, L. R. (2011). *Unge syn på deltakelse og innflytelse i skolen, lokalpolitikken og sivilsamfunnet* [Vedlegg til NOU 2011: 20. Ungdom, makt og medvirkning]. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hagen, A. L., Brattbakk, I., Andersen, B., Dahlgren, K., Ascher, B. & Kolle, E. (2016). *Ung og ute: En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom* (Rapport 6/2016). Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hanssen, G. S. (2019). The social sustainable city: How to involve children in designing and planning for urban childhoods? *Urban Planning*, 4(1), 53–66. <http://dx.doi.org/10.17645/up.v4i1.1719>
- Huang, L., Ødegård, G., Hegna, K., Svagård, V., Helland, T. & Seland, I. (2017). *Unge medborgere. Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge. The international civic and citizenship education study (ICCS) 2016* (NOVA-rapport 15/17). NOVA, OsloMet.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2014). *Medvirkning i planlegging. Hvordan legge til rette for økt deltakelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven. Veileder*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/plan/medvirkningsveileder/h2302b_veileder_medvirkning.pdf
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2020). *Barn og unge i plan og byggesak. Hvordan sikre og skape gode oppvekstvilkår for barn og unge gjennom planlegging og byggesaksbehandling* [Veileder]. <https://www.regjeringen.no/contentassets/ee711742c9cf47e7a3831ae12fba6e5d/no/pdfs/bokmal---veileder-om-barn-og-unges-okt.pdf>
- Kommunerevisjonen. (2019). *Medvirkning i reguleringsplaner* (Rapport 16/2019). Oslo kommune.
- Lorenzen, S. B., Hagen, A. L., Dalseide, A. M. & Andersen, B. (2020). Ung medvirkning i planlegging – fra A til Å. *Plan*, 52(2), 14–21. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2020-02-04>

- Miljøverndepartementet. (1993). *Stedsanalyse – innhold og gjennomføring* [Veileder].
- Norberg-Schulz, C. (1995). *Stedskunst*. Gyldendal.
- Norberg-Schulz, C. (1986). *Et sted å være: Essays og artikler*. Gyldendal.
- NOU 2011: 20. (2011). *Ungdom, makt og medvirkning*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2011-20/id666389/>
- NOU 2020: 6. (2020). *Frie og hemmelige valg – ny valglov*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-6/id2703131/>
- Pedersen, W. & Ødegård, G. (2021). Norsk ungdomsforskning: Røtter og samtidsforståelser. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *Ungdommen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Plan- og bygningsloven. (1989). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling* (LOV-2008-06-27-71). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2008-06-27-71>
- Rosten, M. G. (2015). «Nest siste stasjon, linje 2»: *Sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Ruud, M. E. & Vestby, G. M. (2010). «Med hjerte i bygda» – stedsutvikling på Vik i Hole kommune (NIBR-rapport 2010:9). <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5606/2010-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ruud, M. E., Brattbakk, I., Haug, E., Nordlund, K. & Fredriksen, O. F. (2005). *Jessheim i vekst – ungdom, møteplasser og byutvikling* (Byggforsk prosjektrapport 387). Husbanken, Akershus fylkeskommune & Ullensaker kommune.
- Ruud, M. E., Brattbakk, I., Røe, P. G. & Vestby, G. M. (2007). *Sosiokulturelle stedsanalyser* [Veileder]. Akershus fylkeskommune, Husbanken, KRD, MD, NIBR.
- Ruud, M. E., Andersen, B., Brattbakk, I., Breistrand, H., Nygaard, M. O. & Vestby, G. M. (2018). *Utfordringer og mulighetsrom. Oppstartsanalyse for områdeløft på Romsås og Grorud* (NIBR-rapport 2018:4). OsloMet.
- Ruud, M. E., Andersen, B., Berge, S., Dalseide, A. M., Staven, H. D., Mamelund, S.-E. & Skogheim, R. (2019). *Spenninger og harmoni – sosiokulturell stedsanalyse for Furuset* (NIBR-rapport 2019:18). <https://fagarkivet.oslomet.no/handle/20.500.12199/2977>
- Røe, P. G. (2002). Sosiokulturelle stedsanalyser – et supplement til de tradisjonelle stedsanalysene. *Plan*, 34(4-5), 76-81. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2002-04-05-07>
- Røe, P. G. (2014). Analysing place and place-making: Urbanization in suburban Oslo. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(2), 498-515. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12113>
- Røe, P. G. (2019). Planlagte bysamfunn – fra sosiale utopier til markedspragmatisme. I I. M. Henriksen & A. H. Tjora (Red.), *Bysamfunn* (s. 206-224). Universitetsforlaget.
- Røe, P. G., Eidheim, F. & Schmidt, L. (2002). *Sandvika i støpeskjeen. En sosiokulturell studie av stedsutvikling*. NIBR-rapport 2002:14.

- Røe, P. G. & Vestby, G. M. (2012). Sosiokulturelle stedsanalyser: Teorigrunnlag og metodologi. I A. Førde, B. Kramvig, N. Berg & B. Dale (Red.), *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Akademika forlag.
- Sletterød, N. A., Carlsson, E., Kleven, H. & Sivertsen, H. (2014). *Ungdom og medvirkning i planlegging og loklt utviklingsarbeid. Å slippe til og bli sluppet løs er to sider av samme sak* (Rapport 2014:8). Trøndelag forskning og utvikling.
- Vestby, G. M. (2009). *Stedsutvikling i Eidfjord – en sosiokulturell stedsanalyse*. Rapport. Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Vestby, G. M. & Johannessen, K. (2010). «Vi her på Ammerud» – fellesskap og skillelinjer i et lokalsamfunn i Groruddalen (NIBR-rapport 2010:29). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Vestby, G. M. & Ruud, M. E. (2008). *Attraktive turistdestinasjoner – gode oppvekstmiljøer? Geilo og Hemsedal for lokal ungdom* (NIBR-rapport 2008:17). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Vestby, G. M. & Røe, P. G. (2004). *Fortellingen om en stedsutvikling – en sosiokulturell prosess. Evalueringsrapportering fra arbeidet med sentrumsutvikling i Eidskog* (NIBR-notat 2004:101). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Vestby, G. M. & Skogheim, R. (2010). *Florø i fokus – sosiokulturell stedsanalyse for byutvikling og profilering* (NIBR-rapport 2010:6). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Wilks, J. & Rudner, J. (2013). A voice for children and young people in the city. *Australian Journal of Environmental Education*, 29(1), 1–17. <https://doi.org/10.1017/aee.2013.12>
- Ødegård, G. (2011). *Medborgerskap, politisk deltakelse og makt. Et ungdomsperspektiv* [Vedlegg til NOU 2011: 20 Ungdom, makt og medvirkning]. Institutt for samfunnsforskning.
- Ødegård, G. & Svagård, V. (2018). Hva motiverer elever til å bli aktive medborgere?. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(1). <https://journals.oslomet.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/2995>
- Ødegård, G. & Winsvold, M. S. (2016). *Fra medvirkning til makt. Organisering og gjennomføring av forsøket med stemmerett for 16-åringer i 2015* (ISF-rapport 2016:18). Institutt for samfunnsforskning.
- Ødegård, G. & W. Pedersen (Red.). (2021). *Ungdommen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T. & Kristiansen, R. (2018). Plansystem, praksis og teori. I N. Aarsæther, E. Falleth, T. Nyseth & R. Kristiansen (Red.), *Plan og samfunn. System, praksis, teori* (s. 15–26). Cappelen Damm Akademisk.